

La paraula dita: la literatura catalana en audiollibre

Presentació

Escoltar un llibre és una altra manera de llegir: és el **gaudi** del retrobament amb un text literari mitjançant la màgia de la lectura en veu alta. Un **audiollibre** és una obra literària editada en suport àudio i pensada per ser escoltada.

L'audiollibre, entès com a llibre enregistrat, neix als Estats Units ara fa més de cinquanta anys. A partir dels anys seixanta se'n van començar a editar en casset, la qual cosa contribuï a la seva popularització a tot el mercat anglosaxó. Amb la consolidació d'Internet i dels nous recursos tecnològics, es converteix en una realitat present a les principals cultures europees.

Introducció

Actualment hi ha molts arguments sobre les virtuts de l'audiollibre. Però, tal com defensa la crítica nord-americana Melissa Howard –una de les persones que han analitzat a fons la qüestió– l'argument principal ens retorna a l'origen, a la mateixa font d'on sorgiren els contes, les històries, és a dir, a la paraula dita.

Vençuts alguns prejudicis inicials, enterrats alguns tòpics, molt aviat alguns escriptors de prestigi dins el panorama literari internacional van voler aprofundir en aquest punt i defensar aquest mateix argument que apunta Howard. És el cas de Stephen King, que arribava a explicar-ho de manera molt semblant: els llibres són relats. En el relats o en la història contada és on va néixer el primer llibre.

La cosa va començar quan algú va explicar a una altra persona una història mentre una nit s'escalfaven al voltant de foc. Més endavant algú va tenir la brillant idea de gargotejar-ho en un tros de paper per intentar de representar les paraules que deien. Aviat, però, algú va començar a escriure millor les històries contades. En algun moment, tot d'una, el procés es va interrompre i la història ja no va ser més dita, senzillament va ser traslladada al paper i vam deixar d'escoltar les paraules que la conformaven. Les històries eren destinades a ser dites, la qual cosa vol dir que algú necessitava escoltar-les. I, de fet, quan descobrim que un llibre és una història, ens adonem que el narrador –l'orador– que escriu el llibre és una veu: una veu que necessita ser escoltada.

En efecte, doncs, podem afirmar que la paraula dita, el fet d'escoltar la paraula, és una bona alternativa a la lectura en silenci. Els poetes ho saben segurament millor que ningú. Si escriuiu poesia, sabreu que l'única manera de comprovar que un poema té un bon ritme és dir-lo, escoltar-lo, en veu alta, per tal de *sentir-lo*. En canvi, si el llegim en silenci és com si únicament poguéssim obtenir-ne les imatges. Si el diem en veu alta, si el recitem, en rebem altres valors –*inputs* addicionals- com són els del so i els que conformen el so (el ritme i el volum, per exemple).

Si podem considerar que les històries són una experiència sensorial, aleshores el fet d'escoltar-les esdevé un component fonamental. Fins al punt, que la riquesa d'una acurada narració plena de dialectalismes –sense sortir del món anglosaxó, podríem citar el cas de Mark Twain, per exemple– es manifesta de sobte, sorgeix, aflora d'una forma evident.

El mateix Stephen King ho vindria a dir d'aquesta manera: “L'audio no té compassió. Posa en relleu cada frase malgirbada, la metàfora poc original i la paraula mal triada... No recordo haver llegit mai una obra i plantejar-me com es podria traslladar a la pantalla, però en canvi sempre em demano com sonarà. Amb tots els respectes pel Sr. Bloom, **la paraula dita és la pedra de toc...**”

A tot plegat, podríem reportar encara les moltes raons intel·lectuals, educacionals, físiques i, fins i tot, socials per defensar les virtuts (els beneficis i els profits) que s'obtenen de llegir a través del mitjà dels audiollibres. De moment, centrem-nos en uns quants punts.

Pel que fa als profits, és a dir, als avantatges, cal prendre també en consideració el fet que es tracta d'un mitjà que, a més d'anar adreçat –i de ser cada cop més utilitzat en altres llengües– al “lector” en general, pot tenir una funció gens negligible, tot al contrari, per als diversos col·lectius de “lectors” que tenen dificultats a l'hora de llegir de manera convencional. Certament, doncs, cal tenir present que l'audiollibre és molt més que una alternativa a la lectura, sobretot per als col·lectius de gent gran i les persones invidents. En aquest sentit, cal apuntar que en nombrosos països –i, per tant, en diverses llengües, a excepció del català– ja han sorgit iniciatives molt valuoses d'algunes organitzacions, fundacions o associacions. A l'estat espanyol, la Fundació ONCE disposa, a més d'una línia de publicacions en braille, d'algunes col·leccions de llibres llegits. Més important, però, és el cas de França que val la pena de considerar amb més atenció. En citarem, tan sols, quatre exemples: el de l'associació Service pour l'édition spécialisée destinée aux aveugles, malvoyants et autres personnes empêchées

de lire (Sésame), la qual disposa d'un servidor destinat a les persones amb minusvalideses visuals amb un fons de 7.000 obres en versió íntegra, considerada la primera biblioteca digital francòfona¹; la Bibliothèque sonore virtuelle (gratuïta) de l'UNADEV (Union nationale des aveugles et déficients visuels)²; l'associació Des livres à lire et à entendre, que posa a través del seu servidor audiollibres gratuïts per fer accessibles a tothom (i especialment als cecs i persones amb dificultats de visió) les joies de la literatura, descarregables en mp3. Aquest portal, al cap de 7 mesos del seu funcionament, va tenir 18.000 visites mensuals;³ i, finalment, l'associació Lire dans le noir, fundada el 2002, la qual afirma: "els llibres sonors constitueixen l'únic mitjà de llegir sense haver de demanar ajuda".⁴ A banda de la promoció i difusió d'audiollibres, aquesta associació realitza nombroses activitats per tal de sensibilitzar el gran públic envers el plaer del llibre llegit.

¹ L'association Service pour l'édition spécialisée destinée aux aveugles, malvoyants et autres personnes empêchées de lire (Sésame) va mettre en ligne un serveur destiné à rendre accessibles aux personnes handicapées (et à elles seules) des milliers de livres de l'actualité littéraire par prêt téléchargé sécurisé. Avec près de 7.000 ouvrages, en version intégrale sur CD-Rom, l'association offrait déjà, depuis plusieurs années, les services de la première bibliothèque numérique francophone adaptée aux aveugles et malvoyants. Avec l'ouverture de son serveur sur internet, toutes ses œuvres deviennent accessibles en téléchargement, après identification et mot de passe, pour une cotisation annuelle de 40 euros (soit 10 euros supplémentaires seulement par rapport au service antérieur). La procédure d'identification de l'abonné, le choix des formats (PDF et WMA sous licence) ainsi que la validité limitée des fichiers dans le temps assurent la protection des ouvrages sous droit. En effet, cette initiative respecte la loi DADVSI du 1er août 2006 qui établit une exception au droit d'auteur en faveur des publics handicapés empêchés de lire. La ville de Paris et la région Ile-de-France ont subventionné le serveur à hauteur de 40.000 euros, sous forme de soutien financier, d'une part, et d'emplois aidés, d'autre part. La société de service informatique Iris en a assuré les développements informatiques. "Nous touchons actuellement environ 500 abonnés individuels et des structures scolaires (soit 2.000 lecteurs au total). L'idée est de rendre désormais ce service accessible via des médiathèques municipales ou des bibliothèques départementales de prêts", précise le président de l'association. (Font: dv-ressources.be.)

² Vegeu: www.lecturesonore.com. "Ce système fait que nous n'avons plus d'excuses pour ne pas lire!"

³ Vegeu: www.litteratureaudio.com. Pel que fa als francesos, entre el seu 'top 10', hi ha autors com: Stendhal, Georges Sand, Madame de La Fayette, Jules Verne, Victor Hugo, Balzac, etc.

⁴ Vegeu: www.liredanslenoir.com. Nos livres audio sont conçus pour être facilement utilisés par des personnes privées de la vue. La durée des plages est limitée pour simplifier la navigation à l'intérieur d'un chapitre. Le numéro du disque est toujours annoncé. Et sur tous nos ouvrages mis en vente, une étiquette braille indique le titre du livre et le nom de l'auteur. En France, les livres audio sont beaucoup moins répandus qu'aux Etats-Unis, en Europe du Nord, en Allemagne ou même en Italie. Se faire raconter une histoire, c'est pourtant tellement agréable ! Et pour certains, les livres sonores sont le seul moyen de lire sans avoir à demander de l'aide. Lire dans le noir enregistre donc des livres au moment de leur parution, et cherche à faire connaître les livres audio de différentes façons : en diffusant des informations, en proposant des animations, en organisant des rencontres, comme d'étonnantes lectures dans l'obscurité avec de grands écrivains...

D'altra banda, com insistirem més endavant, l'audiollibre pot estimular i fomentar enormement el procés d'aprenentatge de la pròpia lectura –tot al llarg del procés educatiu– i pot contribuir igualment, en major o menor mesura, a l'aprenentatge de la llengua, ja sigui la pròpia, en alguns casos, o d'una altra llengua, és a dir, a l'hora de contemplar-lo com un recurs didàctic de primer ordre en el procés d'aprenentatge. Les seves possibilitats són moltes i adaptables als diferents cicles educatius i pot servir de complement ideal a materials didàctics diversos: guies de lectura, etc.

En aquest sentit, estem convençuts, per tant, que en el cas de la llengua catalana els audiollibres podrien jugar un paper importantíssim, ja que podrien acostar –a través de la bona literatura dita– la nostra llengua a amplis segments de la població immigrada, per exemple, que segurament disposa encara de recursos audiovisuals insuficients i està mancada del tot pràcticament d'audiollibres en català.

Els beneficis de l'audiollibre (per a joves i adults)

Un dels llocs comuns, malauradament –o si més no una de les reaccions recurrents- que inicialment poden haver planat sobre els audiollibres és la de considerar que fan tornar els lectors (sobretot els nois i noies) mandrosos i llavors no volen llegir. No cal dir que això els estudiosos ho consideren francament ridícul. Des de fa força anys, es considera que l'habilitat lectora dels infants i els joves és inferior a la seva capacitat intel·lectual. És precisament per això, que és important poder llegir en veu alta als nostres nens i deixar-los escoltar audiollibres pensats i editats sobretot per a ells.

D'entre els nombrosos beneficis que podem obtenir d'escoltar audiollibres, podríem esmentar-ne els següents:

-Augmentar la capacitat lectora i la comprensió dels textos.

-Adquirir més vocabulari.

-Aprendre la pronunciació correcta de les paraules (en aquest sentit, si és el cas, també de les variants dialectals del text literari).

-Aprendre a captar la història fent servir la imaginació (enlloc de les il·lustracions en el cas de la literatura infantil), és a dir, tot fomentant també la capacitat d'abstracció.

-Aconseguir una major motivació a llegir més i més bé un determinat autor que han descobert a través d'un audiollibre.

-Fomentar la lectura en veu alta (és a dir, l'interès tant per escoltar literatura dita, llegida en veu alta per part dels pares o dels educadors, com per llegir-la ells mateixos per als altres companys o per a la pròpia família, amb la qual cosa es pot dur a terme una més que agradable activitat familiar).

Des de fa uns quants anys, l'American Library Association fa aportacions interessants en aquest sentit, i ofereix guies, propostes i recomanacions. Entre altres coses, també premia anualment els millors enregistraments d'audiollibres per a nois i noies (Notable Children's Recording).

Algunes consideracions (i recomanacions) al voltant de l'audiollibre

Tal com reconeixen alguns editors i crítics especialitzats en l'audiollibre –com Michael Alderete o Elisabeth Kennedy, entre d'altres– cal tenir en compte que és més difícil trobar (i, per tant, editar) un bon audiollibre que no pas un bon llibre, a causa dels nombrosos variables que hi intervenen. D'entrada, cal considerar que a més de la “història” i de la qualitat de l'escriptura, és important també –diríem vital– el lector del llibre. És a dir, sense cap mena de dubte, un lector excel·lent pot aconseguir que un llibre mediocre esdevingui una petita joia, però contràriament un lector dolent pot destrossar fins i tot el millor dels llibres. I la qualitat dels lectors va des dels que poden excel·lir en aquesta tasca (els lectors superbs) fins als més negats (és a dir, lectors francament terribles). D'ambdós casos, és clar, en trobaríem nombrosos exemples.

Els experts en la matèria, doncs, no s'estan d'embuts: abans de comprar un audiollibre, feu el favor d'escoltar-lo. (Jo mateix, m'he penedit diverses vegades de comprar-ne! Quan l'escoltes a casa, per primera vegada, molt sovint ja has begut oli.)

Per tant, la qualitat és fonamental. Cal tenir en compte, pensant en el possible comprador, que el preu dels audiollibres sol ser en la majoria dels casos més car que en la seva versió impresa. (Si els podem aconseguir a la biblioteca en forma de préstec, com en la majoria de les biblioteques nord-americanes o europees llavors el retornem i en pau. Però, tot amb tot, quan estimes la literatura i aprecies el valor de la paraula dita –ben dita!– llavors sempre sents una mena de recança. I la cosa, francament, dol.

Pel que fa als bons o grans lectors –com ocorre en el cas del doblatge cinematogràfic o de les veus publicitàries–, cal dir que acostumen a ser molt prolífics. En aquest sentit, doncs, no és d'estranyar que es recomani als compradors que basin la seva tria en funció del lector més que no pas de l'autor de l'obra. Actualment, algunes webs faciliten ja aquest cerca. (Per exemple, audible.com). Per reblar una mica més el clau: hi ha crítics que aconsellen escoltar només versions abreujades, les quals sovint solen comptar amb “veus d'or”, les d'actors o actrius que gràcies a la seva celebritat aconseguixen posicionar l'audiollibre al capdamunt del rànquing de vendes. La pega és, però, que acostuma a passar que la versió íntegra és llegida per una altra veu, una “veu de segona”.

Ara bé, en aquest sentit cal dir que també és important una altra cosa: cal donar una oportunitat al lector. Com a mínim, podem necessitar 15 minuts aproximadament per poder apreciar amb justícia si aquella és la veu adequada per a aquella obra, si aporta matisos, detalls, que poden passar inadvertits al primer déu-vos-guard. Hi ha qui creu, fins i tot, que no podem jutjar sincerament la qualitat d'un lector fins al final del llibre.

L'audiollibre: una aproximació internacional

L'any 2007 ha estat l'any de l'audiollibre a Alemanya. Fins al punt que, enguany, la Fira de Frankfurt (a més de rebre com a convidada d'honor la cultura catalana) s'ha centrat especialment en el sector editorial de l'audiollibre. En total, la Fira per excel·lència ha comptat amb uns 700 expositors, és a dir, editors que hi presentaven els audiollibres dels seus catàlegs.

Sense sortir d'Alemanya, cal dir que s'han produït durant el darrer any uns 2.000 títols nous d'audiollibres. I que en total, hi ha uns 20.000 títols disponibles actualment si ens centrem només en els 500 editors més importants d'un sector que continua creixent.

Així doncs es possible afirmar, tal com defensa un informe de la pròpia fira, que l'audiollibre s'ha constituït ja per ell mateix com una forma d'explotació literària. El mercat alemany registre més de vuit milions de cd's i consumidors d'audiollibres baixats o descarregats d'Internet. A banda del mercat anglosaxó, que és una altra història –ja que compta amb molta més tradició i per tant més projecció–, es considera que parlem d'un fenomen creixent arreu d'Europa (principalment a Àustria i a Suïssa),

però compta també amb un interès tradicionalment potent en els països escandinaus. França, Hongria, Rússia i Itàlia són considerats països que han fet també grans progressos en aquest sector.

Cal fer esment d'algunes organitzacions que, sobretot a partir dels anys 80, duen a terme una decidida tasca de promoció de l'audiollibre, especialment als Estats Units, i que faciliten assessorament i suport a les associacions i empreses editorials que en produeixen.

D'una banda, podem referir-nos a l'Audio Publishers Association (APA)⁵, fundada el 1986 per tal de promoure el desenvolupament de la indústria dels audiollibres, així com per representar i defensar els interessos dels seus editors. Entre les seves nombroses funcions i activats, en associació amb la revista digital *AudioFile Magazine*, especialitzada en audiollibres, han promogut mètodes interactius per conèixer i poder escoltar, per exemple, els guanyadors dels premis *The Audies* (www.theaudies.com). A més, l'any 2004, l'APA va incorporar l' Audiobook Foundation⁶

⁵ In 1986 the Audio Publishers Association (APA), a not-for-profit trade association, was created to:

- Advocate high production value and advise on industry-specific technical standards;
- Serve as a networking, educational and information forum for its members;
- Deliver programs and services that serve the common business interests for its members; and
- Promote policies and activities that accelerate audiobook industry growth.

APA and its members work to bring all audio publishers together to create increased public awareness for the audiobook industry through joint publicity efforts, national consumer surveys, trade show exhibits, an association newsletter, and the annual APA conference – APAC.

⁶ In 2004, the Audio Publishers Association incorporated The Audiobook Foundation, a educational foundation that:

- Promotes public education regarding the literacy and learning benefits of audiobooks;
- Collects and distributes relevant industry research and data; and
- Recognizes and celebrates audiobooks as a public benefit.

The foundation's upcoming initiatives include a survey on audiobook readership and industry trends as well as the "America Listens" program where audiobooks are distributed to cultural and educational organizations to promote literacy.

De l'altra –i per citar una altre exemple–, esmentarem també una altra organització nord-americana sense ànim de lucre, l'Online Computer Library Center (OCLC), la qual disposa d'una enorme base de dades amb un catàleg d'audiollibres de referència i de nombrosos recursos, i que està a la disposició actualment de 57.000 biblioteques d'un total de 112 països (www.oclc.org).

La qualitat: paraula màgica

Un dels principals editors d'audiollibres, Heike Völker-Sieber, líder del mercat alemany, no dubta a assenyalar la qualitat com un aspecte fonamental a l'hora de produir audiollibres. En canvi, el format amb què es presenten pot considerar-se com una qüestió secundària. Cal estar atent, és clar, a les noves tecnologies i, en aquest sentit, l'adaptació als nous formats i als nous requisits tècnics es fa imprescindible. Des dels primers discs de vinil fins a l'actualitat, l'audiollibre ja té un ampli recorregut, paral·lel podríem dir al del camp musical, tant pel que fa a la millora de la capacitat i la qualitat de les tècniques a l'hora d'enregistrar els sons i les veus com als diversos suports o formats amb què ha comptat fins ara (disc, casset, cd, etc.).

Però, sense cap mena de dubte, no hi ha res millor per a fidelitzar el “lector” que oferir-li enregistraments no només tècnicament irreprotxables, sinó sobretot veus d'una qualitat incontestable. En aquest sentit, una de les premisses bàsiques a l'hora de produir un audiollibre és la de trobar “la veu”. Com s'ha dit anteriorment, els nord-americans, especialment, o el públic anglosaxó, en general, tenen en aquest sentit una particularitat especialment acusada a l'hora de triar els audiollibres: a partir de la cerca de les considerades “veus d'or”. El públic, doncs, acostuma a cercar més a partir de les seves veus predilectes que no pas a partir dels seus autors preferits. Per tant, els grans intèrprets (no necessàriament grans actors o actrius, ja que no tots, per bons que siguin a l'escena, “saben llegir” adequadament i magnífica un text literari) ajuden també a fidelitzar l'audiència, a formar un públic “lector” cada vegada més gran. Un públic que no podem trair. Com en tot, doncs, no podem fer reclams publicitaris a partir d'una veu molt popular i reconeguda, a base d'oferir tan sols un petit tast d'una obra, i després fer passar l'obra sencera enregistrada per una altra veu, potser d'un locutor esforçat i anònim, que no hi sap insuflar-hi gens de vida –veus sense suc ni bruc, podríem dir. A

cada obra, cal trobar-li la seva veu. En funció i a partir de tot un seguit de consideracions artístiques, apreciacions i matisos que ara ens portarien lluny.

Què és Gàudium?

Gàudium és una associació constituïda per tal de promoure la literatura i el patrimoni artístic catalans.

Entre els seus objectius principals, hi ha el **foment de la lectura en veu alta d'obres literàries**.

Els fins de l'associació són:

Contribuir a la promoció de la literatura catalana i a la seva difusió per diversos mitjans, així com per recuperar-ne el patrimoni i garantir-ne la conservació, amb els següents objectius:

- 1.- Fomentar la lectura en veu alta d'obres literàries per tal de descobrir o redescobrir una obra literària des d'una altra perspectiva.
- 2.- Fomentar l'oralitat de la literatura per tal de preservar-ne els valors lingüístics, dialectals i culturals.
- 3.- Promoure l'edició d'obres literàries íntegres o en fragments, en suport àudio (audiollibres), reivindicant especialment les obres dels autors –clàssics o contemporanis– que formen part del patrimoni literari català.
- 4.- Contribuir a acostar les obres del nostre patrimoni literari als infants i joves per preservar-ne la tradició i recuperar-ne la memòria, tot fomentant els usos didàctics de l'audiollibre, al servei d'un objectiu pedagògic concret adaptat als diferents cicles educatius.
- 5.- Promoure igualment la recuperació i difusió, per qualsevol mitjà, d'obres del patrimoni artístic, eminentment literari i musical, tenint en compte les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies i la xarxa d'Internet.

L'associació es regeix per una junta de vuit persones (filòlegs, editors, escriptors i traductors) i compta amb el suport d'un consell assessor format per un comitè artístic i per un comitè pedagògic.

En aquest moment, la proposta d'una primera col·lecció formada per deu obres cabdals de la literatura catalana serà presentada molt aviat a les institucions públiques i privades del nostre país.

No cal dir que aquest projecte de Gàudium omple un buit en el nostre país i, com hem vist, permet acostar la literatura a sectors molt amplis de la nostra societat. Confiem poder obtenir el suport necessari perquè es pugui tirar endavant.